

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

III. ÚS 554/2012-16

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí senátu 13. novembra 2012 predbežne prerokoval sťažnosť PhDr. E. Ž., G., zastúpenej JUDr. J. D., B., pre namietané porušenie jej základného práva na právnu pomoc v konaní pred súdmi podľa čl. 47 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky a jeho rozsudkom sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012 a takto

r o z h o d o l :

Sťažnosť PhDr. E. Ž. o d m i e t a .

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 16. júla 2012 doručená sťažnosť PhDr. E. Ž., G. (ďalej aj „sťažovateľka“), pre namietané porušenie jej základného práva na právnu pomoc v konaní pred súdmi podľa čl. 47 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“) a práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“)

postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej len „najvyšší súd“) a jeho rozsudkom sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012.

Z obsahu sťažnosti a k nej pripojených príloh vyplýva, že v konaní vedenom Krajským súdom v Trnave (ďalej len „krajský súd“) pod sp. zn. 20 Cb/97/1998 o zaplatenie sumy 188 135,44 € s prísl. vystupovala sťažovateľka z titulu ručiteľského záväzku za pohľadávku, ktorú dlžník neuspokojil, v procesnom postavení žalovanej v 5. rade.

Krajský súd rozsudkom č. k. 20 Cb/97/1998-487 z 12. januára 2005 v spojení s opravným uznesením č. k. 20 Cb/97/1998-493 z 21. februára 2005 uložil sťažovateľke (spolu so žalovanými v 1. a 4. rade) zaplatiť žalobcovi spoločne a nerozdielne časť istiny s príslušenstvom a zároveň ju zaviazal (spolu so žalovanými v 1. až 4. rade) zaplatiť žalobcovi trovy konania. Proti tomuto rozhodnutiu podali žalovaní v 1. až 4. rade odvolanie. Najvyšší súd rozsudkom č. k. 2 Obo/106/2005-508 z 9. novembra 2005 napadnutý rozsudok prvostupňového súdu zmenil tak, že žalobu žalobcu zamietol a zaviazal ho zaplatiť žalovaným náhradu trov konania.

Na základe dovolania žalobcu najvyšší súd rozsudkom č. k. 1 ObdoV/30/2006-541 z 30. júna 2008 rozsudok odvolacieho súdu (č. k. 2 Obo/106/2005-508 z 9. novembra 2005) zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie.

Následne najvyšší súd rozsudkom č. k. 2 Obo/135/2008-557 z 28. októbra 2009 rozsudok prvostupňového súdu (č. k. 20 Cb/97/1998-487 z 12. januára 2005) zmenil tak, že žalobu žalobcu zamietol a zaviazal ho zaplatiť žalovaným náhradu trov konania.

Na základe (druhého) dovolania žalobcu najvyšší súd rozsudkom sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012 rozsudok odvolacieho súdu (č. k. 2 Obo/135/2008-557 z 28. októbra 2009) zmenil tak, že rozsudok prvostupňového súdu (č. k. 20 Cb/97/1998-487 z 12. januára 2005) potvrdil a žalovaných zaviazal zaplatiť žalobcovi trovy dovolacieho konania.

Sťažovateľka v sťažnosti uviedla, že všeobecné súdy s ňou nakladali ako s osobou, ktorá je (spoločne s ďalšími žalovanými) právne zastúpená advokátkou JUDr. R. F. Sťažovateľka sa však ešte v novembri 2005 s advokátkou dohodla na ukončení zastupovania, o čom bol krajský súd informovaný. Z uvedeného dôvodu krajský súd 23. decembra 2005 pri osobnom nahliadnutí do súdneho spisu krátkou cestou doručil sťažovateľke rozsudok najvyššieho súdu č. k. 2 Obo/106/2005-508 z 9. novembra 2005.

Najvyšší súd túto skutočnosť v priebehu ďalšieho konania prehliadol, čo preukazuje jednak záhlavie jeho rozsudku sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012, v ktorom sú uvedené mená, priezviská a adresy žalovaných v 1. až 5. rade, za ktorými nasleduje zhrnutie „*všetci zastúpení JUDr. R. F.*“, ako aj odôvodnenie tohto rozsudku, kde je na strane 10 uvedené: „*K dovolaniu žalobcu sa vyjadrili žalovaní v 1. až 5. rade prostredníctvom svojej právnej zástupkyne.*“

Podľa názoru sťažovateľky najvyšší súd s ňou nakladal ako s účastníčkou konania, ktorá spĺňa podmienku obligatórneho zastúpenia advokátom, lebo je zastúpená advokátkou JUDr. R. F. V rozhodnom čase však táto advokátka sťažovateľku viac ako šesť rokov nezastupovala a sťažovateľka nebola zastúpená ani iným advokátom. Najvyšší súd sťažovateľku nevyzval, aby urobila nápravu a ustanovila si advokáta, ktorý ju bude v dovolacom konaní zastupovať, ani jej sám neustanovil advokáta ex offo. Sťažovateľka vôbec netušila, že prebieha dovolacie konanie vo veci, ktorej je účastníčkou. Sťažovateľka vôbec nedostala prvé rozhodnutie dovolacieho súdu. Druhý rozsudok dovolacieho súdu sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012 prevzala 28. mája 2012. Dovolacie konanie vyvolal žalobca, teda účastník konania stojaci proti sťažovateľke ako jednej zo žalovaných. Žalobca vymedzil aj predmet dovolacieho konania. Na prípadné nedostatky vo vymedzení predmetu konania, jeho neúplnosť alebo čiastočnosť, ako aj na chyby v argumentácii mohol upozorniť advokát podľa zákona obligatórne zastupujúci sťažovateľku, a to očividne aj s využitím argumentov, ktoré najvyšší súd uviedol vo svojom prvom rozhodnutí o dovolaní. Toho však sťažovateľka nemala, lebo netušila, že zákon vyžaduje, aby bola v dovolacom konaní zastúpená advokátom, resp. netušila ani o tom, že sa dovolacie konanie vedie.

Základné právo na právnu pomoc patrí k základným právam, ktoré možno uplatniť samostatne bez ohľadu na to, či v spore existuje viac osôb, ktoré majú právo na právnu pomoc, alebo či toto právo patrí jedinej osobe. Ak je oprávnených osôb v jednej veci viac, každá z nich má čl. 47 ods. 2 ústavy zaručenú vlastnú ochranu. To v okolnostiach prípadu znamená, že sťažovateľkino právo na právnu pomoc nemožno kvalifikovať ako uspokojené právo z dôvodu, že ďalší žalovaní boli v dovolacom konaní zastúpení advokátkou.

Povinnosťou súdov je poskytnúť účastníkom dovolacieho konania základné záruky vyplývajúce z čl. 6 dohovoru. Tým, že najvyšší súd nerešpektoval procesné záruky sťažovateľkinho práva na spravodlivý proces a v ňom implikovaného práva na spravodlivé prejednanie veci, najmä pokiaľ ide o princíp rovnosti zbraní, porušil čl. 6 ods. 1 dohovoru. Právna argumentácia v dovolacom konaní je natoľko odborne náročná, že účastníci dovolacieho konania nemajú na výber, či uplatnia svoje právo alebo nie. Zákon im výslovne určil obligatórne zastúpenie v konaní advokátom. K narušeniu princípu rovnosti zbraní v okolnostiach prípadu došlo tak, že najvyšší súd uprel sťažovateľke možnosť nechať si poskytnúť právnu pomoc od advokáta a prostredníctvom neho vstúpiť do „diskusie“ o relevantných právnych otázkach.

Sťažovateľka v petite sťažnosti žiadala, aby ústavný súd v náleze vyslovil, že postupom a rozsudkom najvyššieho súdu sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012 bolo porušené jej základné právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi podľa čl. 47 ods. 2 ústavy a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru, aby uvedený rozsudok najvyššieho súdu zrušil a vec mu vrátil na ďalšie konanie a aby sťažovateľke priznal finančné zadosťučinenie v sume 1 500 €, ako aj náhradu trov právneho zastúpenia v sume 323,50 €.

II.

Podľa čl. 124 ústavy ústavný súd je nezávislým súdnym orgánom ochrany ústavnosti.

Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Podľa čl. 140 ústavy podrobnosti o organizácii ústavného súdu, o spôsobe konania pred ním a o postavení jeho sudcov ustanoví zákon.

Ústavný súd podľa ustanovenia § 25 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) každý návrh predbežne prerokuje na neverejnom zasadnutí bez prítomnosti navrhovateľa.

Pri predbežnom prerokovaní každého návrhu ústavný súd skúma, či dôvody uvedené v ustanovení § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde nebránia jeho prijatiu na ďalšie konanie. Podľa tohto ustanovenia návrhy vo veciach, na prerokovanie ktorých nemá ústavný súd právomoc, návrhy, ktoré nemajú náležitosti predpísané zákonom, neprípustné návrhy alebo návrhy podané niekým zjavne neoprávneným, ako aj návrhy podané oneskorene môže ústavný súd na predbežnom prerokovaní odmietnuť uznesením bez ústneho pojednávania. Ústavný súd môže odmietnuť aj návrh, ktorý je zjavne neopodstatnený.

Sťažovateľka namietala, že postupom a rozsudkom najvyššieho súdu sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012 bolo porušené jej základné právo na právnu pomoc v konaní pred súdmi podľa čl. 47 ods. 2 ústavy a právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru.

1. Pokiaľ ide o námietku porušenia práva sťažovateľky na spravodlivé súdne konanie zaručeného čl. 6 ods. 1 dohovoru postupom a rozsudkom najvyššieho súdu sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012, ústavný súd pri svojom rozhodnutí vychádzal

zo skutočností, ktoré zistil zo sťažnosti, z pripojených príloh, ako aj z vlastnej rozhodovacej činnosti.

Advokátka JUDr. R. F. v liste z 18. novembra 2005 adresovanom sťažovateľke oznámila skončenie právneho vzťahu medzi nimi. Na predchádzajúcom osobnom stretnutí 15. novembra 2005 sťažovateľka advokátke oznámila, že riadne prevzala všetky písomnosti súvisiace s danou vecou vrátane rozsudku prvostupňového súdu a predvolania na pojednávanie konaného na najvyššom súde 9. novembra 2005. Advokátka ako dôvod ukončenia zastupovania uviedla, že súdy nekomunikujú so sťažovateľkou prostredníctvom jej advokátskej kancelárie. Advokátka poukázala aj na to, že od prevzatia zastupovania jej sťažovateľka od roku 1998 neposkytovala potrebnú súčinnosť na to, aby ju mohla kvalifikovaným spôsobom zastupovať.

V záhlaví svojho rozsudku č. k. 2 Obo/106/2005-508 z 9. novembra 2005 najvyšší súd uviedol, že sťažovateľka ako žalovaná v 5. rade je (spolu s ďalšími žalovanými) zastúpená advokátkou JUDr. R. F. a že odvolanie proti rozsudku prvostupňového súdu (ktorým tento uložil aj sťažovateľke zaplatiť žalobcovi časť istiny s príslušenstvom a trovy konania) podali prostredníctvom advokátky len žalovaní v 1. až 4. rade. Z obsahu tohto rozhodnutia nevyplýva, že by sťažovateľka podala odvolanie proti rozsudku prvostupňového súdu, hoci tento rozsudok, ako sama uviedla, prevzala. Najvyšší súd napadnutý rozsudok prvostupňového súdu zmenil tak, že žalobu žalobcu zamietol a zaviazal ho zaplatiť žalovaným náhradu trov konania. Pozornosti ústavného súdu neušla skutočnosť, ktorú opísal najvyšší súd na strane 4 svojho rozhodnutia, keď uviedol: „Z obsahu spisu ďalej nevyplýva, že žalovaná v V. rade vypovedala plnú moc právnej zástupkyne, v spise na č. l. 149 sa nachádza výpoveď právnenému zástupcovi JUDr. E. R., ktorý ju však v tomto spore podľa obsahu spisového materiálu vôbec nezastupoval.“ Tento rozsudok si sťažovateľka prevzala 23. decembra 2005 pri osobnom nahliadnutí do súdneho spisu na krajskom súde.

Sťažovateľka sa vydaním rozhodnutia v jej prospech fakticky prestala o stav danej veci zaujímať, a to až do času, keď 28. mája 2012 prevzala rozsudok dovolacieho súdu

sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012, ktorým tento potvrdil rozsudok prvostupňového súdu č. k. 20 Cb/97/1998-487 z 12. januára 2005 (ktorým sťažovateľku zaviazal zaplatiť žalobcovi časť istiny s príslušenstvom a trovy konania), a to napriek tomu, že o zásahu (tak ako ho opísala vo svojej sťažnosti doručenej ústavnému súdu, pozn.) do jej označených práv sa dozvedela podstatne skôr. V intenciách uvedeného sa aj tvrdenie sťažovateľky, že na ukončení zastupovania s advokátkou sa dohodla ešte v novembri 2005, javí ako nedôveryhodné.

Uvedený postup sťažovateľky je v rozpore so zásadou „vigilantibus iura scripta sunt“, ktorá zdôrazňuje aj vlastné pričinenie sťažovateľa o ochranu svojich práv, keď požaduje, aby aj sťažovateľ počas trvania celého súdneho konania sledoval svoje subjektívne práva a robil také kroky, v dôsledku ktorých by nedochádzalo k ich ohrozovaniu a poškodzovaniu.

Ak sťažovateľka trvala na tom, že všeobecným súdom jednoznačne, resp. primeraným a zrozumiteľným spôsobom preukázala, že advokátka ju v predmetnom konaní nezastupuje, mohla v okolnostiach daného prípadu ešte v roku 2005 na túto skutočnosť upozorniť všeobecné súdy a návrhom sa domáhať, aby bol tento „formálny“ nedostatok rozhodnutia ako zrejma nesprávnosť odstránený opravným uznesením najvyššieho súdu. Keďže však rozsudok najvyššieho súdu č. k. 2 Obo/106/2005-508 z 9. novembra 2005 vyznel v prospech sťažovateľky, túto skutočnosť zrejme prehliadla. Sťažovateľka proti tomuto rozhodnutiu dokonca nepodala ani dovolanie podľa § 237 písm. f) Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“) odôvodnené tým, že postupom najvyššieho súdu (ako súdu odvolacieho) jej bola odňatá možnosť konať pred súdom.

Je však nepochybné, že z uvedeného záveru najvyššieho súdu týkajúceho sa právneho zastúpenia sťažovateľky vychádzali všeobecné súdy aj v ďalšom konaní vyvolanom podaním opravných prostriedkov žalobcu.

Pokiaľ ide o základné práva a slobody, ústava rozdeľuje ochranu ústavnosti medzi všeobecné súdy a ústavný súd. Systém tejto ochrany je založený na princípe subsidiarity,

ktorý určuje aj rozsah právomoci ústavného súdu pri poskytovaní ochrany základným právam a slobodám vo vzťahu k právomoci všeobecných súdov (čl. 142 ods. 1 ústavy), a to tak, že všeobecné súdy sú primárne zodpovedné za výklad a aplikáciu zákonov, ale aj za dodržiavanie základných práv a slobôd (čl. 144 ods. 1 a 2 a čl. 152 ods. 4).

Ak sa teda sťažovateľka domnievala, že niektorý zo všeobecných súdov konajúcich v jej veci v zmysle čl. 46 ods. 1 ústavy neposkytol ochranu jej procesným právam ako účastníčky konania (čo v sťažnosti doručenej ústavnému súdu výslovne nenamietala, pozn.), resp. v zmysle čl. 6 ods. 1 dohovoru porušil niektorý z princípov spravodlivého súdneho procesu, keď v dôsledku nesprávneho postupu buď pri doručovaní opravných prostriedkov protistrany v konaní alebo pri doručovaní súdnych rozhodnutí odoprel sťažovateľke jednak právo vyjadriť sa (či už samej alebo prostredníctvom advokáta) k obsahu opravných prostriedkov protistrany v konaní alebo v druhom prípade právo podať opravný prostriedok proti súdnym rozhodnutiam, mohla z dôvodu odňatia jej možnosti konať pred súdom podať dovolanie podľa § 237 písm. f) OSP, čo však neurobila.

Nevyčerpanie opravných prostriedkov, ktoré sú zároveň účinnými právnymi prostriedkami ochrany základných práv a slobôd sťažovateľky, je v rozpore s už citovanou zásadou „vigilantibus iura scripta sunt“, a preto ústavný súd sťažnosť sťažovateľky vo vzťahu k námietke porušenia jej práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru odmietol pre neprípustnosť podľa § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde.

2. Sťažovateľka nespochybnila svoju procesnú spôsobilosť byť účastníkom dovolacieho konania, ale podstata jej námietky vo vzťahu k právu na právnu pomoc v konaní pred súdmi (resp. pred najvyšším súdom) podľa čl. 47 ods. 2 ústavy sa týka tej skutočnosti, že v dovolacom konaní nebola riadne, podľa jej názoru obligatórne zastúpená advokátom, prostredníctvom ktorého by mohla ovplyvniť výsledok tohto konania.

Občiansky súdny poriadok upravuje právo účastníka na právnu pomoc jednak ako možnosť, aby tento v konaní pred súdmi využíval právnu pomoc (čomu zodpovedá povinnosť súdov nebrániť účastníkovi v uplatňovaní tohto práva), a na druhej strane ako

povinnosť účastníka byť právne zastúpený v určitých druhoch konania, čo je zároveň procesnou podmienkou toho-ktorého konania.

Dovolacie konanie (prípustnosť a podanie dovolania, ako aj konanie na dovolacom súde) upravujú ustanovenia § 236 a nasl. OSP.

Podľa § 241 ods. 1 druhej vety OSP dovolateľ musí byť zastúpený advokátom, pokiaľ nemá právnické vzdelanie buď sám, alebo jeho zamestnanec (člen), ktorý za neho koná.

To znamená, že jednou z procesných podmienok dovolacieho konania je obligatórne zastúpenie účastníka, ktorý je (zároveň) dovolateľom, advokátom.

A contrario potom platí, že medzi procesné podmienky dovolacieho konania nepatrí povinné zastúpenie účastníka, ktorý nie je dovolateľom, advokátom.

Pri námietke porušenia základného práva podľa čl. 47 ods. 2 ústavy ústavný súd už vyslovil, že v prípade, ak sťažovateľ nevenoval konaniam vedeným všeobecnými súdmi potrebnú pozornosť, ako sa v sporovom konaní od neho ako účastníka konania predpokladalo, a svoje nie v nepodstatnej miere pasívne správanie sa snaží dodatočne odčiniť až v konaní o sťažnosti vedenom ústavným súdom, nie je namieste vytýkať všeobecným súdom odopretie jeho základného práva na právnu pomoc v situácii, keď mal možnosť v prípade náležitejšej procesnej aktivity a zodpovednejšieho prístupu k svojej právnej veci domáhať sa účinnejšie ochrany označených práv priamo v konaniach vedených všeobecnými súdmi. Uvedené skutočnosti preto neumožňujú ústavnému súdu dospieť k záveru, že postupom všeobecných súdov mohlo dôjsť k takému porušeniu označeného základného práva sťažovateľa, ktoré by v okolnostiach daného prípadu dosiahlo relevantnú ústavnú intenzitu (pozri IV. ÚS 272/07).

Ústavný súd už konštatoval, že sťažovateľka mala dostatočný priestor, aby svojou procesnou aktivitou predovšetkým na nižších stupňoch všeobecných súdov ovplyvnila

výsledok daného konania. Skutočnosť, že sťažovateľka včas nevyužila možnosti poskytnuté Občianskym súdnym poriadkom na ochranu svojich práv (podať opravné prostriedky proti rozhodnutiam všeobecných súdov, podať návrhy, vyjadriť sa, zvoliť si advokáta na zastupovanie v konaní a iné), v spojení so skutočnosťou, že v dovolacom konaní nebola dovolateľom, a teda sa nevyžadovalo, aby bola obligatórne zastúpená advokátom, viedli ústavný súd k záveru, že postupom a napadnutým rozsudkom najvyššieho súdu nemohlo dôjsť k porušeniu jej základného práva podľa čl. 47 ods. 2 ústavy. Keďže medzi namietaným porušením označeného práva sťažovateľky a postupom a rozsudkom najvyššieho súdu chýba akákoľvek príčinná súvislosť, ústavný súd sťažnosť v tejto časti odmietol podľa § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde aj ako zjavne neopodstatnenú.

Pre úplnosť ústavný súd dodáva, že o sťažnostiach iných účastníkov konania pred všeobecnými súdmi (žalovaných), ktorými namietali porušenie základného práva podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru rozsudkom najvyššieho súdu sp. zn. 1 ObdoV/19/2010 z 29. marca 2012, už rozhodol uzneseniami č. k. III. ÚS 378/2012-12 z 23. augusta 2012 a č. k. II. ÚS 349/2012-16 z 13. septembra 2012, a to tak, že tieto sťažnosti odmietol.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 13. novembra 2012